

ADATOK A GYEREKEK OLVASÁSI SZOKÁSAIHOZ

A bemutatandó vizsgálat készítői a jászberényi Tanítóképző Főiskola gyermekkönyvtár szakos levelező hallgatói¹. A gyerekek olvasási szokásainak kutatása mint hallgatói feladat az olvasásszociológia órákon vetődött fel. Céljaink meghatározásánál a tudományág feladatait, determinánsait tekintettük alapnak, amely szerint az olvasás mind az irodalomtól, mind az emberi magatartás egyéb összetevőitől viszonylag függetlenül értelmezhető, és szociológiailag vizsgálható. Elvileg mindenfajta olvasási tevékenységgel foglalkozik, de különös hangsúlyt kap ezeken belül is a könyvolvasás. A kutatások során a következő kérdésekre keresi a választ : ki, mit, miért, milyen forrásból, hogyan olvas.

A kutatási stratégia első lépéseként arról döntöttünk, hogy olyan intézményeket, illetve gyerekeket választunk vizsgálódásunk alanyául, ahol feltételezhetően művelődési vagy szociális hátrányokkal rendelkeznek a tanulók. További lépésként megállapodtunk abban, hogy 8-12 éves életkorú gyerekek között vizsgálódunk. Feltételeztük azt is, hogy a kedvezőtlen környezeti hatások negatívan befolyásolják a gyerekek értelmi erőinek fejlődését, így a könyvhöz, az olvasáshoz való viszonyukat is. A témát több oldalról közelítettük meg, s ehhez 28 kérdésből álló kérdőívet szerkesztettünk.

A vizsgálat helyszínei

A hallgatók egy része községekben lakik, így esetükben szinte "adott volt" a szociális, illetve művelődési hátrány. A városokban lakó csoporttársak számára is találtunk terepet, ők a helyi közvélemény által gyengébbnek tartott, vagy periférián levő iskolákat választottak. A vizsgálatokat összesen 13 településen végeztük.²

A települések több mint fele község volt. A vizsgált falvak lakóinak száma nem éri el a 4000 főt, évről évre csökken a lakosság, szembevetve az idősebb korosztály nagyobb aránya (25-30 %). A fiatalok tanulási, művelődési és munkalehetőségek híján elvándorolnak szülőhelyükről, főképpen városokban települnek le, ahol kedvezőbbek a lehetőségek igényeik kielégítésére. Kevés a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma, körülbelül 2-4 %-a a lakosságnak, ők javarészt pedagógusok, az egészségügy, illetve az önkormányzat dolgozói. Kedvezőbb a helyzet a középfokú végzettségűek tekintetében, az összes lakoshoz viszonyított arányuk 10-20 %, és ezen a téren pozitív elmozdulást regisztrálnak a statisztikák. Több hallgatói beszámoló említette az analfabéták jelenlétét.

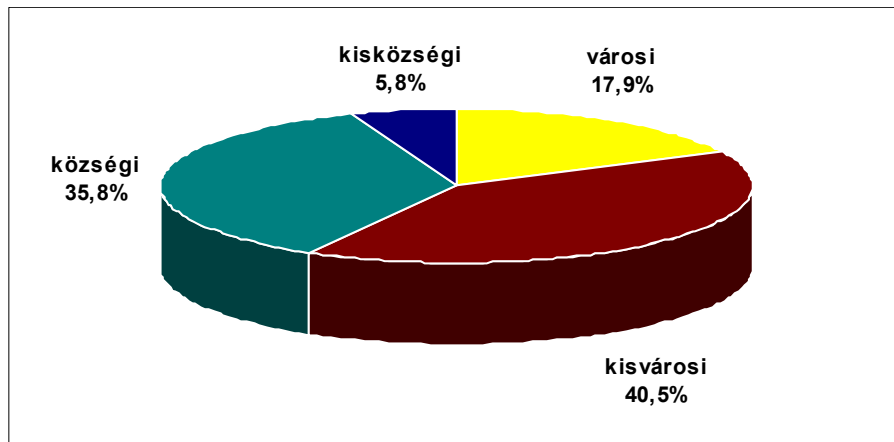
Az aktív keresők döntő többsége szakmunkás, illetve képesítés nélkül foglalkoztatott. A korábbi években az itt élő emberek többségének megélhetési lehetőséget kínáló termelőszövetkezetek, kisebb ipari üzemek feloszlottak, tönkrementek, a helyükbe lépő kft-k viszont nem tudják biztosítani azt, amit elődeik. Szerencsés esetben a közeli városok intézményei, ipari létesítményei kínálnak munkaalkalmat, de ezeknek a köre is egyre szűkül. A Heves megyei Adácsról közel 1000 fő (a lakosság 31.1 %-a) utazik naponta a munkahelyére, Jászjákóhalmán az aktív keresők 41.5 %-a, Apcon pedig 45.8 %-a ingázó. A munkanélküliség súlyos társadalmi gond, jelen van a kisebb településeken is, sőt egyik előidézője halmozottan hátrányos helyzetűeknek. Elsősorban a segéd- és betanított munkások - számarányuk a községekben igen magas - alkotják a tábor magját, közülük kerül ki a legtöbb segélyben, jövedelempótló támogatásban részesülő ember, átlagosan a lakosság 10 %-a.

A községek tekintetében nem beszélhetünk fejlett infrastruktúráról, hiszen éppen ennek alacsony színvonala az előidézője a fiatalok és az értelmiség (egy részének) elvándorlásának. Az üzlethálózat, a kisipar, az egészségügy csak a legalapvetőbb szolgáltatásokat nyújtja. Igen korlátozottak a kultúrálódási lehetőségek is, alapfokú oktatási intézmény, közművelődési könyvtár mindenhol található, de óvoda, művelődési ház, iskolai

könyvtár csupán négy községben, a filmszínházat pedig múlt időben említik a helyzetelemző beszámolók.

A kistelepülések *vizsgált iskoláiban* a tanulók létszáma 100 - 400 fő között van, a legkevesebb gyerek , 110 fő Kisnánán, a legtöbb, 409 fő Kengyelen tanul. Iskolai szinteken átlagban 20 %-ra tehető a hátrányos és veszélyeztetett tanulók száma, a mezőnyből kiemelkedik Besenyőtelek, ahol ez az arány 30 % . A megkérdezett gyermek - regisztrált hátrányos helyzetű gyermek relációban még szembetűnőbb az arány, 60 % körülire tehető, Apcon a legmagasabb, 64 % .

A tanulók lakóhely szerinti megoszlása

A kutatási helyszínek másik része hat város volt, ezek közül ötöt soroltunk a kisebb város kategóriába. Lélekszámuk 20-35000 között mozgott, a megyei jogú városban 191000-en laknak. A városokban a lakosság csökkenő tendenciája figyelhető meg.

A kisvárosok infrastruktúrája viszonylag jónak tekinthető. Vizsgálati helyszíneinken több bölcsőde, óvoda, általános és középiskola működik, három városban főiskola is található. Művelődési központok, mozik, kiállítótermek, múzeumok, iskolai és közművelődési könyvtárak kínálnak kultúrálódási, szórakozási lehetőséget. A lakosság informálását az országos sajtótermékek mellett a városi újság, illetve a városi televízió biztosítja. Az egészségügyi hálózatot körzeti, szakorvosi rendelők, kórházak alkotják. A kereskedelemben és a szolgáltatóiparban az állami mellett erősen jelen van a magántőke, amely nem lebecsülendő szerepet játszik az egészséges versenyszellem kialakításában.

A lakosság iskolai végzettség szerinti rétegződése kedvezőbb, mint a községekben, felsőfokú képesítéssel rendelkezik 5 - 9 % , középfokú végzettsége 15 - 25 %-nak van. A végzettség nélküliek számát körülbelül 1 %-ban jelölik a statisztikák. A korösszetételt tekintve arányaiban több a fiatal és a munkaképes korú, a 60 éven felüliek az összes lakos 15 - 20 %-át alkotják.

A társadalmi erőfeszítések ellenére egyre inkább mélyült a gazdaság válsága, amelynek legszembetűnőbb negatív következményei az üzemek, gyárak részleges, vagy teljes felszámolása volt. Foglalkoztatási feszültségekről, munkanélküliségről szinte mindenki beszámolt. Ez elsősorban a szakképzetlen rétegeket érintette, de szakmunkás és diplomás munkanélkülieket is jeleznek a statisztikák. Létszámuk az összes lakoshoz viszonyítva 5 % körülire tehető. A városok lakói közül is többen ingázásra kényszerülnek, különösen Százhalombattán kimagasló ez a szám, az aktív keresők 55 - 60 %-át érinti.

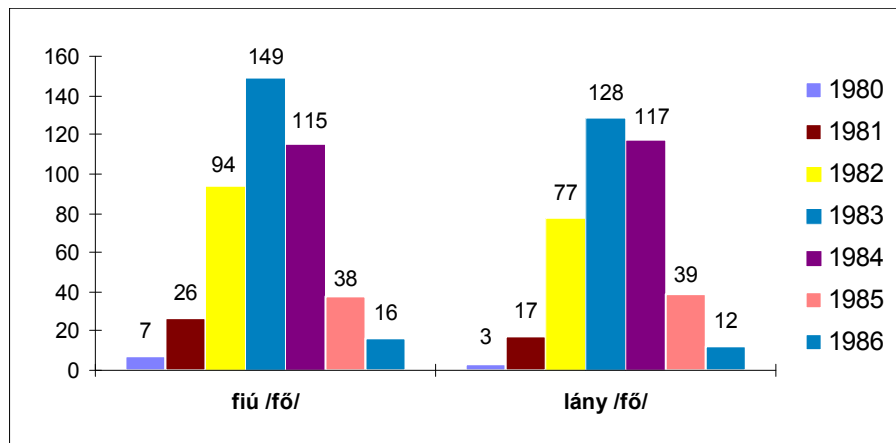
A kiválasztott *városi iskolák* a városok külterületén találhatóak (Miskolc - Hejőcsaba), vagy olyan körzetekben, ahol fejletlenebb az infrastruktúra, urbanizációról alig beszélhetünk, az itt lakók ahhoz a réteghez tartoznak, amelynek munkaintenzitása, kulturális szintjének emelése ma is társadalmi gond (Kazincbarcika, Mezőtúr, Gyöngyös) A belterületeken levő iskolák (Jászberény, Százhalombatta) "gyengébb" jelzőjét vonzáskörzetük indokolja, a város széléről, illetve a környékbeli tanyákból, gazdaságokból is járnak ide gyerekek. Valamennyi

felkeresett iskola kis létszámú, 300 - 400 fő oktatását biztosítják. Az összes tanulót tekintve körülbelül 20 - 30 % kapott ún. hátrányos helyzetű besorolást (Kazincbarcikán 50 %). A felmérés résztvevői közül mintegy 60 %-ot soroltak ebbe a kategóriába. Az általunk megkérdezett 838 gyerek között található olyanok is - igaz csekély számban - akik nem tartoznak a célzott kategóriába.

A vizsgálat alanyai, családi hátterük

838 gyerek adatait dolgoztuk fel számítógép segítségével. Közülük a fiúk (445) többen voltak, mint a lányok (393)

A vizsgált tanulók nem és kor szerinti megoszlása

A vizsgált gyerekek közül 76,3 %-a él teljes családban, 17,5 %-uknál a szülők elváltak és 6,2 %-uk lakik nevelőszülővel. Bizonyos hátrányt jelenthet egy gyermeknél az is, ha nincs testvére, nincs kivel megosztania játékait, szabadidős tevékenységét. A kérdőívünk értékelése alapján megállapíthatjuk, hogy a gyermekek felének van egy testvére, ami jellemző a magyar családi viszonyokra. A kérdezettek 12,4 %-ának nincs testvére, 24,8 %-ának két testvére is van, s szép számmal élnek nagycsaládosok is közöttük, ezeknek a részesedése 12,6 %. A legmagasabb testvérszám 8 fő, s két ilyen család is akad. Valamennyi vizsgálódási helyszínen talákoztunk túlkoros tanulókkal, de Mezőtúron, Besenyőtelken, Kispánán és Kazincbarcikán jelenthetnek igazán gondot a pedagógusok számára. A kérdőív születési időre vonatkozó adata szerint a 838 gyerek közül 53 fő a 12 éven felüliek kategóriájába tartozik.

Az utóbbi években végzett felmérések azt mutatják, hogy a szülők iskolai végzettsége, társadalmi rangsorban elfoglalt helye szoros kapcsolatban van a gyerekek értelmi erőinek fejlődésével. Vizsgálatunkból - a sajnálatosan nagy adathiány miatt - csak hozzávetőleges képet kaptunk a gyerekek műveltségi és társadalmi hátteréről. Dominánsnak tekinthető a szakmunkásképzőt végzett apából és a tőle magasabb végzettségű anyából álló házaspár.

Végzettség	apa	anya	nevelőszülő
egyetem	34	52	1
érettségi	121	189	2
szakm. képző	377	213	13
8 általános	139	238	22
8 ált. alatt	28	37	2

nem válaszolt	95	65	4
Összesen	794	794	44

A társadalmi rétegződésben elfoglalt pozíciókat tekintve az alábbi, ugyancsak hozzávetőlegesnek tekinthető kép áll rendelkezésünkre.

	apa	anya	nevelő - szülő	Összes
Vezető	36	61	2	99
Alkalmazott	26	109	-	135
Önálló	49	31	1	81
Szakmunkás	310	170	10	490
Betanított munkás	35	84	1	120
Segédmunkás	40	66	6	112
Mezőgazdasági foglalk.	30	9	6	45
Munkanélküli	86	132	6	224
Nyugdíjas	25	41	10	76
Htb	-	91	2	105
Nem jelölte	157	-	2	159
Összesen	794	794	44	-

A vizsgált gyermekek szabadidős tevékenységéről

A családi háttér műveltségi szintje befolyásolja a gyermekek művelődési igényeit is. Az olvasás szeretete, a humán beállítottság elsősorban a lányokra jellemző, a fiúk a mozgásos formákat részesítik előnyben az intellektuális tevékenységekkel szemben.

A legkedvesebb szabadidős tevékenységek élén mindhárom lehetséges választás esetében a sportolás áll.

Szabadidős tevékenységek (a válaszadók %-ában)

Tevékenységek	1. választás	2. választás	3. választás
sport	29,5	22,0	11,6
játék	24,0	13,7	7,3
olvasás	13,6	9,8	7,6
TV-nézés	12,1	13,6	10,6
hobby	9,3	9,2	6,0
egyéb	8,2	10,4	11,1
házimunka	2,0	4,5	2,0
lustálkodás	0,6	0,5	1,2
nem válaszolt	0,7	16,3	42,6

A felmérésünkben túlsúlyban voltak a fiúk és a városlakók, ez is befolyásoló tényező volt az eredmények kialakulásában, de az értékválasztás sok esetben megegyezik az országos felmérések tapasztalataival. A szabad levegőn való tartózkodás a lányok körében is kedvelt, ezt mutatja a tantárgyak közül a testnevelés magas választási aránya, de hozzájuk közelebb áll a játék és az olvasás.

A fiatalabbaknál az életkoruknak megfelelően a *játék* dominál, az idősebbeknél a játék csökkenésével kerül előtérbe a sportszeretet. Mivel a sport a városlakók körében népszerűbb, így játszani a kisebb településeken lakó gyermekek szeretnek jobban. Azoknál, akik a tanulásban lemaradtak, olvasni nem szeretnek, a sport és a játék válik a szabadidő fontos részévé.

A gyermekek olvasásszeretete összefügg a tévénézési szokásokkal is. Bár az első választásnál az *olvasás a fontosabb*, de *összességében a tv nézésének van nagyobb tábora*. Az olvasást nagy mértékben befolyásolja a család műveltségi színvonala, ösztönző hatása. Ahol magasabb a szülők iskolai végzettsége, ahol a gyermekkori meséléssel megalapozták a gyermekek irodalom iránti érdeklődését, ott kialakult az olvasás szeretete. Figyelemre méltó viszont, hogy a 8 osztályt végzett szülők gyermekei létszámukhoz mérten milyen magas arányban választották az olvasást kedvelt szabadidős tevékenységüknek. A magasabb tanulmányi eredmény is befolyásoló tényező az olvasásválasztásnál. A gyengébb tanulmányi előmenetelű gyermekek olvasás helyett szívesebben sportolnak, játszanak. A nemek szerint a lányok olvasnak többet, s ők veszik igénybe a könyvtári szolgáltatásokat is nagyobb arányban.

A jelen vizsgálatnál is kalkulálni kell a szépítés, a jó benyomást kelteni akarás tényével, s ennek megfelelően természetes, hogy egy olvasásfelmérésnél jóval több gyermek válaszolja, hogy szeret olvasni. A gond csak akkor jön elő, ha megkérdezzük tőlük, mit olvastak az utóbbi időben.

A *televízió népszerűsége* is jóval nagyobb, mint ami a felmérésünkből következik, hiszen a műsorválasztásoknál kiderül, hogy az esti filmeket nézik szívesebben a gyermekek, s ezt már nem számolják bele a délutáni szabadidőbe. A televízió kedveltsége így is nagy, s elsősorban a fiúk választására jellemző. A városlakó gyermek a műholdas csatornákon keresztül jóval több műsor közül tud választani, de a kisközségekben lakónak a világ eseményei, a technika csodái, a művelődés formái a televízión keresztül érkeznek, ezért népszerű. A jobb tanulmányi eredményű tanulók is szívesen nézik a televíziót, de náluk éppúgy fontos az olvasás is, míg a gyengébb tanulóknál szinte kizárólagos a nézettség.

Kedvelt tevékenység a fiúk körében: a barkácsolás, a szerelés, az állattartás, a horgászás, s elsősorban az idősebbekre jellemző, akik felelősséggel rendezgetik a gyűjteményüket, tartják a kisállatokat. A községekben lakó gyermekek közelében elég sok állat él, nehezebb beszerezni, cserélni a gyűjteményeket is, ezért is válhatott inkább a városlakó gyermekek körében népszerűbbé. A testvér hiánya is oka lehet az állattartásnak, gyűjtögetésnek, mindez oldja a társtalanság érzését.

A kamasz lányok fokozódó tánczene iránti vonzódása feltehetően nem az erőteljesebbé váló muzikalitás, hanem inkább a kapcsolatteremtés és a növekvő érzelmi feszültségek jeleként fogható fel. Minél idősebbek, annál fontosabb helyet foglal el az *egyéb* kategória, ami többnyire zenehallgatást, zenetanulást, a művészetekkel való foglalkozást tükröz. A választása összefügg a lakóhely nagyságával is, a városban többen választották, mint a községekben. A gyengébb tanulókhöz és a nevelőszülővel élőkhez is közelebb áll.

A *házimunka* és a *lustálkodás* a kedveltségi ranglista utolsó két helyét foglalja el, nem kapott kellő szavazatot ahhoz, hogy messzemenő következtetéseket vonjunk le belőlük. Az viszont tény, hogy az önként vállalt, kedvvel végzett házimunka a nagyobb lányokra, a községekben lakókra és az alacsonyabb kulturális miliőben élőkre jellemző. A lustálkodás a városlakó fiúk választásában kapott nagyobb hangsúlyt.

Miután a *televízió* fontos szabadidőt meghatározó eszköz, célzottan is foglalkoztunk a hatásával és a gyermekek műsorválasztásával. A kialakult rangsor szinte önmagáért beszél.

A kedvelt tv-műsorok rangsora (a választók %-ában)

Tv-műsor	I.	II.	III.
Sorozat	52,9	37,9	26,6
Mesefilm	15,0	12,3	8,9
Kalandfilm, krimi	11,7	13,6	9,9
Vetélkedő	7,2	7,9	6,9
Egyéb	6,9	8,5	6,3
Természetfilm	2,9	3,1	3,1
Sport	2,3	2,9	2,3
Nem választott	1,2	13,8	35,9

A *sorozatok* elsöprő sikere korunk egyik televíziós jellegzetessége. Szinte minden választásnál magas százalékos arányban vezet. A *mesefilmek* népszerűsége a sorozatot követi, s elsősorban életkori sajátosságok miatt a kisebbekre és a lányok választására jellemző, de szívesen nézik a kisebb településen lakó gyermekek is. Ezt követi a *kaland*, a *krimi* kedvelése. A kalandos filmek a fiúk számára vonzóak, férfias viselkedésmintákat keresnek bennük, ami sokszor nem megfelelő a filmek színvonala, erőszakossága miatt. A városlakó fiatalok tucatszámra nézhetnek ilyen filmeket a műholdas csatornák gazdag kínálatából. Érdekes viszont az a tény, hogy nézettségük a magasabb tanulmányi eredményekhez kapcsolódik. A mai *vetélkedőműsorok* célja a szórakoztatás, nézésük elsősorban a gyengébb tanulmányi előmenetelű, valamint a 11-12 évesekre jellemző. Az *egyéb* kategória azoknak a műfajoknak a gyűjtőfogalma, amelyek főleg a humorhoz, a szórakozáshoz kapcsolódnak. Nézettsége még így sem jelentős, inkább a 10-12 évesek választották többen. A *természetfilmek* és a *sportközvetítések* nem népszerűek a gyermekek körében, a tanulók 2-3 %-a választotta őket csupán.

A korszerű műveltség fogalmába beletartozik a kultúrán belül a színházi műveltség is, ezt megszerezni csak rendszeres színházlátogatással lehet. Felmérésünkben nem tértünk ki arra, hogy a tanulók az iskolával vagy a családdal látogatják a színházakat, de nem kérdeztünk rá arra sem, hogy mit néztek meg. Kérdésünk csak a színházlátogatások gyakoriságára szorítkozott. A válaszok alapján az derült ki, hogy a színház látogatása a tanulók 40,5 %-ára egyáltalán nem jellemző, s 51,2 %-uk is csak évi egy-két alkalommal jut hozzá. Azoknál rendszeresebb, akiknek helyben van lehetősége színházba menni, tehát városlakók, illetve az iskola kapcsolatot tart fenn valamelyik színházzal vagy gyermek művelődési intézménnyel, és szervezett formában elviszi a gyermekeket egyes előadásokra.

A színházlátogatások gyakorisága

Rendszeresen	2,7 %
Gyakran	5,6 %
Ritkán	51,2 %
Nem	40,5 %

A jobb tanulmányi eredmény igényesebb szabadidős szokásokkal jár együtt, s ez vonatkozik a színházlátogatások gyakoriságára is. A humán beállítottság, az olvasás szeretete szintén összefügg a kérdéssel, ezért több a lányok színházlátogatásának gyakorisága, náluk jobban beépült a kulturális szokásokba ez az igényes szabadidős tevékenység is.

Mesélés, könyvtárak, olvasás

Robert Escarpit francia irodalomszociológus szellemes paradoxonja, amely szerint "az olvasóvá válás kérdése az iskolabajárás előtt dől el". A tágabb környezet, a település nagyságrendje szintén jelentősen befolyásolja az olvasási, művelődési szokásokat. Mi azt vizsgáltuk, hogy mely településeken milyen gyakorisággal meséltek a gyermekeknek.

Mesélés - lakóhely közötti összefüggés

	város	kisváros	község	kisközség
	/fő	/fő	/fő	/fő
	%	%	%	%
igen	84.....*	166	* 123	16
	56	49	41	33
néha	50	130	130	* 31
	33	38	43	63
nem	16	43	44	2
	10,6	13	15	4
összesen	150	339	297	49

A *gyakori mesélés* a nagyvárosban élő gyerekek körében a legintenzívebb. A települések nagyságrendjének csökkenése mintegy maga után vonja a mesélések gyakoriságának csökkenését. A rangsor tehát adott.

Az *alkalomszerű mesélésnél* már felcserélődik az előbbi sorrend. Első helyre került a kisközség feltűnően magas százalékos aránnyal, majd csökkenő sorrendben a község, kisváros, város következik. A községek esetében közel azonos az arány, a "gyakran" és a "ritkán" kategóriákban.

Bármelyik települési formát vizsgáljuk, a legalacsonyabb százalékarány a *nem meséltek* csoportjában található. Ennek alapján tehát 105 gyerekek nem meséltek. Elgondolkodtató, milyen értékeket kaphattak ezek a gyerekek a családon belül, mit visznek útravalóul a szülői háztól.

Feltételezésünk szerint hasonló jelentősége van a családon belüli spontán könyvhasználatnak. Ha a gyermek egész kiskorától könyvet kap vagy nem kap, akkor ez a tény hosszú távra meghatározza az olvasáshoz való viszonyát, érdeklődési körét és iskolai teljesítményét. A jól olvasó gyermek megtanulja összpontosítani a figyelmét, lényegkiemelő tevékenysége fejlődik, látóköre tágul. A megkérdezett gyerekek otthoni kiskönyvtára a következőképpen alakult:

	igen		néha		nem	
nincs könyv otthon	15	36,5 %	14	34 %	12	29,3 %
10-nél kevesebb	64	34 %	98	52 %	26	13,8 %
11-50 db	191	49,5 %	170	44 %	24	6,2 %
51-100 db	101	60 %	62	36,9 %	5	2,9 %
100-nál több	34	66,6 %	17	33 %	–	–

Domináns a 11-50 kötettel rendelkezők száma, összesen 368/fő. Itt megközelítően azonos az arány a rendszeres olvasók és a ritkábban olvasnivalót kézhez vevők csoportja között. 10-nél kevesebb kötet van 188 gyerekeknek, közülük 52 %-ban olvasnak ritkán és csak 34 %-ban aktívan.

Viszonylag kevés gyerekeknek nincs saját könyve, szám szerint 41-nek. Közülük 11 szeret olvasni, 14 ritkán és 12 pedig mellőzi ezt a fajta szabadidős tevékenységet.

Az ellenpélda ékesen bizonyítja, a saját könyv már önmagában is lehet motiváló, olvasásra serkentő. Az 51-100, valamint a 100-nál több kötettel rendelkező gyerekek 60 %, illetve 66,6 %-ban aktív olvasók. Akiknek sok könyvük van otthon, azok a "nem szeretnek olvasni" kategóriában csak 2,9 %-kal szerepelnek.

Az otthoni családi könyvtár egyik előfeltétele lehet a gyermekkönyvtári tagságnak. Továbbvive ezt a gondolatot valaki minél több könyvet kap, vagy vásárol, annál nagyobb eséllyel használja a könyvtárat, amely intézmény a kulturális javak széles skáláját kínálja az érdeklődő gyerekeknek, ezáltal sokoldalúan fejleszti személyiségüket. Aki rendszeresen látogatja a könyvtárat, annak egészen más képzetei lesznek a tudományágak összefüggéséről, mint annak a gyerekeknek, aki csak a tankönyvek alapján sajátítja el az ismereteket. Tudjuk, hogy a tanulók bűvárokodása más-más szinten történik, ám mégis minőségi változást eredményez, ami megmutatkozik a tanulmányi átlagukban is. Nézzük ezt meg táblázatok segítségével is.

Szeretnek olvasni:

Könyvtári tagság	1		2		3		4		5		összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	
Igen	1	0,3	34		104	32,5	136		45	14	320
			10,6				42,5				
Nem	1		23	26	30	34	21	24	12		87
	1,14								29,6		
	2		57		134		157		57		407

A megkérdezettek megközelítően 50 %-ban szeretnek olvasni, összesen tehát 407-en. Közülük 320 gyermek könyvtári tag, akik nagy része közepes és jó rendű tanuló. Kevesebben vannak a nem könyvtári tagok, ennél a csoportnál emelkedő számsorrendben a következő adatokat láthatjuk. A közepes tanulók vannak többségben, majd a jeles, az elégséges és végül a jó rendűek zárják a sort. Függetlenül vizsgálva a táblázatot azt tapasztaljuk, hogy az elégséges osztályzatot elért tanulók nagyobb százaléka nem könyvtári tag. A közepeseknél közel azonos a százalékarány. A jó rendűeknél megduplázódik a könyvtári tagok aránya. A jelesek viszont kevesebb százalékban veszik igénybe a könyvtár szolgáltatásait, többségük valószínű családon belül kapja meg a számára fontos irodalmat. A kevesebbet olvasó gyerekeknek kiemelkedő a közepes tanulók 50 %-os könyvtári tagsága. Még a jó és jeles eredményűek járnak könyvtárba közülük nagyobb arányban. Az elégtelen és elégséges osztályzatúak pedig nem.

Nem szeretnek olvasni:

Könyvtári tagság	1		2		3		4		5		összesen
	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	fő	%	
Igen	-		8		16	41	13	33	2	5	39
			20,5								
Nem	-		12		13		3		-		28
			42,8		46,4		10,7				
	-		20		29		16		2		67

Akik nem szeretnek olvasni, azok körében is nagyobb százalékban fordul elő a könyvtári tagság. Többségük közepes és elégséges tanuló. Feltehetően ezek a gyerekek olvasási problémákkal küszködnek.

Mindhárom táblázatból egyfajta azonosságot tudunk leszűrni. A különböző iskolai teljesítményt nyújtó tanulók más-más olvasói kategóriákban azonos könyvtári használatot tanúsítanak. Konkrétan. Az elégtelen és az elégséges tanulók nagyobb százalékban mellőzik a könyvtár szolgáltatásait, még abban az esetben is, ha szeretnek olvasni. A közepesen teljesítő diákoknál 50-50 %-os az arány. A négyes tanulók többsége aktív könyvtári tag, nagyobb százalékban többet olvasnak, mint a gyengébb társaik.

Olvasásszerkezet és a közvetítők vizsgálata

Vizsgálódásunkban arra voltunk kíváncsiak, hogy a gyerekek olvasmányválasztását mely tényezők befolyásolják. A *Hogyan választod ki olvasmányodat ?* kérdésünkre *első, második és harmadik* tényezőket jelölhettek meg a gyerekek

Motívum	Említés	%
Barátaim osztálytársaim ajánlják	98	11,7
Tv reklám alapján	47	5,6
Tanár, tanító ajánlására	124	14,8
Szüleim ajánlására	132	15,8
Testvérem ajánlására	66	7,9
A könyvtáros ajánlására	73	8,7
Önállóan választok	229	27,3
Nincs válasz	69	8,2
Összesen	838	100,0

Összeségében is egyértelműen az önálló választás magas aránya mutatkozik. Ezek a tanulók tehát életkoruknál fogva, feltételezetten hátrányos helyzetüket tekintve önállóan választanak, a vizsgálat egyértelműen ezt tükrözi. A szülő és pedagógus szinte egyforma hatással vannak a gyerekekre olvasmány kiválasztásukban, érvényesül a felnőttek mintaadó szerepe. Kevésbé vannak hatással a társak, barátok ezekre a gyerekekre, mint a felnőttek. Kevés jelentőséggel bírnak a következő olvasmányközvetítők: könyvtáros, testvér, tv reklám.

Adataink egyértelműen azt tükrözik, hogy a gyerekek majdnem fele (46,7 %) önállóan választja ki könyveit. Ez különösen a nagyobb, negyedikes, ötödikes, hatodikos gyerekekre jellemző. Ugyanakkor az is felmerül, hogy mi pedagógusok, könyvtárosok, szülők talán túlzottan is magukra hagyjuk őket? - Mint ahogyan a mindennapi, felgyorsult, rohanó világunkban is "nincs időnk" summázással továbblépünk mellettük.

Mit is olvasnak a gyerekek 8-12 éves korukban? - Válogatás nélkül mindent, ami a kezükbe kerül? - Vagy vannak csomópontok, jellegzetes életkori sajátosságokhoz kapcsolható olvasási profilok? - Erre voltunk kíváncsiak a továbbiakban.

Az *első* válaszban a számok a kalandos könyvek kiugróan magas, mesék, állatregények, ismeretterjesztő könyvek nagyobb arányát mutatják. Ebben a táblázatban alig van szerepe az útleírásnak, versnek, gyermekekről szóló könyveknek.

A *második* válasz arányaiban némi változást tükröz. Kalandos könyvek, mesék szerepe a felére csökkent. Az állatregények fontossága megnőtt, a gyerekekről szóló, versek, képregények, vidám, szórakoztató könyvek szerepe is.

A *harmadik* válaszban tovább csökkent a mese, és a kalandos könyv fontossága, de még mindig elég sokan választották. Az előző táblázathoz képest csökkent az állatregény szerepe, arányaiban növekedett a vers és a képregény fontossága. A táblázatot a vidám, szórakoztató könyvek vezetik, majd az ismeretterjesztő könyvek és a krimi.

Milyen fajta könyveket szeretsz ?

Könyvtípus	Említés	%
Mesekönyv	86	10,3
Kalandos könyv	151	18,0
Történelmi tárgyú könyv	47	5,6
Állatregény	106	12,6
Gyerekekről szóló	35	4,2
Lányregény	31	3,7
Vers	31	3,7
Képregény	84	10,0
Vidám, szórakoztató könyv	86	10,3
Útleírás	7	0,8
Ismeretterjesztő könyv	93	11,1
Krimi	52	6,2
Nincs válasz	29	3,5
Összesen	838	100,0

Vizsgálatunk alapján nem bizonyítható az a megállapítás, miszerint az ismeretterjesztő könyvek előtérbe kerültek volna a szépirodalommal szemben, mint azt számos mai olvasásszociológiai felmérés állítja.³ Ezzel szemben a szépirodalom egyeduralmának látszik a vizsgálat alapján. Kiemelkedő szerepük van ebben a kalandos könyveknek. Jelentős arányokat képviselnek az állatregények, mesék, vidám, szórakoztató könyvek, képregények. A krimi és a történelmi regény elég alacsony arányokat mutat, a gyerekekről szóló könyvek, lányregények és a vers olvasottsága nem jelentős.

Elemzett adataink szerint ezek a gyerekek nem szeretik a verset, pedig a vers szeretete, olvasgatása nagyon fontos a gyermek személyiségének formálásában. A könyvtárügy különböző fórumain is elhangzik nap mint nap, hogy a gyerekek nem kedvelik a lírát, és nagy feladataink vannak ebben a vonatkozásban.

A kalandos könyveket a nagyobb, azaz 10-12 éves gyerekek nagyon szeretik - ez is egyértelműen kiderül vizsgálatunkból. 8-9 év körül lassú változás érlelődik, majd az

érdeklődés átbillen a reális olvasmányok oldalára. A 10-12 éves gyermekre a féktelen, habzsoló tudásvágy, a könyvéhség a jellemző. E korosztály kalandvágyának a kalandregény típusai felelnek meg. Ez a prepubertás fő műfaja. A vernei tudományos-fantasztikus könyvek, az indián regények, az egzotikus tájak varázsa ragadja magával ezt a korosztályt. Létszükséglet ebben a korban a valóság élményszerű megismerésének eszközeként a könyv.

¹ Dr. Balogh Ernőné, Begovné Kasza Ágnes, Bíró Gáborné, Demeterné Tóth Erzsébet, Dubeczné Kovács Marianna, Farkasné Hegdűs Piroska, Fehérné Győri Gabriella, Fehérné Harangozó Lilla, Hajek Jánosné, , Havasi Katalin , Juhászné Muhari Mária, Kardos János, Kocsisné Bakos Ilona, Mihályi Mária, Nyíri Lajosné , Süvegesné Hartman Mária, Tóthné Kis-Pál Tünde - A vizsgálatot Pethő László főiskolai tanár irányította.

² Borsod-Abaúj-Zemplén megye: Kazincbarcika, Miskolc
Heves megye: Adács, Apc, Besenyőtelek, Gyöngyös, Kisnána
Jász-Nagykun-Szolnok megye: Jászberény, Jászfákóhalma, Kengyel, Mezőtúr, Tiszajenő
Pest megye: Százhalombatta

³ Nagy Attila: Keresik életük értelmét ? - Olvasás, könyvtár, szocializáció - Bp. OSZK-KMK 1991.